

Latinsk deformation

DET INLÄGG till försvar för latinets bevarande som obligatoriskt ämne på en linje inom gymnasiet som i tisdags publicerades av tre klassiskt orienterade forskare och studerande — i det följande kallade latinisterna — är huvudsakligen av intresse som illustration till tesen om professionell deformation. Här framförs med ärlig och stark känsla tankar, vilkas suddighet och inkonsekvens blir förklarliga genom att vederbörande genom studier och arbete fastnat i föreställningar som skulle vara omöjliga utifrån ett bredare och djupare perspektiv. Huvudtanken, att "kungsvägen till självständigt inträngande i Europas kulturliv är...latin", har redan på en central punkt kritiserats i en ledare i Dagens Nyheter (23 maj). Här betonas att i den mån den klassiska kulturen inspirerat vad vi kallar den västerländska kulturen, måste denna inspiration efter årtusenden ha varit så verksam att dess resultat avspeglas i vad som tänkes och läses i dag — på vårt eget språk, på franska, tyska, engelska och alla kulturspråken. Studier av ett dött språk är blott ett av många hjälpmedel för förståelse av världen i dag. Godtar man ej denna självklarhet, blir konsekvensen att blott några tusen klassiska specialister, spridda över världen, är rejält delaktiga i den kultur eller miljö som är vår.

Men det finns andra bisarrier i denna latinisternas tankegång som förtjänar att beröras. Den klassiska bildning om vilken det talas skulle, påstås det, vara "bestämmande" för exempelvis "de politiska ideologierna" och "litteraturerna".

Herbert Tingsten granskar här de argument för latinets bibehållande som obligatoriskt ämne på gymnasiet vilka framfördes i ett inlägg i Dagens Nyheter den 22 maj av professorerna Krister Hannel och Jonas Palm samt fil mag Lars Rydbeck.

"Bestämmande", det är ett otroligt påstående. Att politisk spekulation började (ett i och för sig tvivelaktigt uttalande) i Grekland och Rom innebär inte att vad som senare gjorts i denna genre skulle vara "bestämt" av vad som skedde i dessa länder. Vi har från de klassiska begynnelseerna kommit så mycket längre i subtilitet, kunskap och analys att dessa begynnelseer nu ter sig blott som en ingrediens i idéhistorien. Detta är så uppenbart att latinisternas resonemang blir förklarligt bara därför att deras synfält är begränsat av de egna studierna; de tror att det som de lärt sig är allt, eller åtminstone det väsentliga. Detsamma gäller "litteraturerna". Skall vi inte kunna läsa Strindberg utan Stiernhielm, inte Virginia Woolf utan Chaucer, inte Gide utan Rabelais, ja, ingen av dessa utan att först grundligt studera latin och grekiska? Följden blir, eftersom livet är kort och studietiden ännu kortare, att vi skall stanna vid de "gamle" och från klassicismens piedestal se moderna studier som onödiga. Men latinisterna vågar ändå inte vara konsekventa, de tycks nästan instinktvis märka att då blir deras krav för vilda. Ty konsekvensen skulle fordra inte bara att latinet bleve obligatoriskt åtminstone för alla högre studier — ty dessa skall väl leda till inträngande i modern kultur — utan att också grekiska bleve återinförd som obligatoriskt språk i läroverken. En annan konsekvens, om möjligt ännu konstigare, skymtar i bakgrunden: det är blott en grupp klassiker som begriper den moderna kulturen, och vi skulle överlämna ledningen av 1900-talets värld till professorer i döda språk. En av de båda absurditeterna borde latinisterna ha drivit, men de stannar på vägen för att inte hamna i det påtagligt vettlösa.

Hur okunniga latinisterna är just om det moderna liv som de säger sig vilja introducera oss i framgår av andra detaljer i resonemanget. De förfasar sig över att "en tidsningsredaktör" blandar sig i vad universitetens ämnesrepresentanter kräver. För att tolka dem välvilligt förutsätter jag att de inte menar att just "tidsningsredaktörer" är omöjliga i sammanhanget. De måste väl mena att folk som

inte är specialister på vederbörande ämnen skall hålla sig utanför diskussionen, med andra ord att exempelvis blott professorer i språk skall bestämma om språkundervisningens förutsättningar och omfattning. Nej, så går det inte till nu för tiden, det bör latinisterna göra klart för sig. Vad som skall studeras i skolorna och vid universiteten anses vara en angelägenhet som angår alla och där inläggen måste bedömas efter saklighetens och konsekvensens krav. Vare sig debattören är klassiker eller tidsningsredaktör, får man söka att bemöta honom med rationella argument, inte med hänvisning till yrket eller prestige. Det har generaler, byråkrater och direktörer fått lära sig, det måste småningom bli klart också för genom grekiska och latinska studier formade experter på modern kultur.

Om "latinisterna" vore övertygade om slagkraften i sin huvudlinje, skulle de slå sig till ro med denna och inte söka efter alternativa sekundära försvarsmedel. Men de drar fram även sådana synpunkter som att latinet är bra för att lära sig andra saker. Att det till en viss grad är så, är en trivialitet som ingen bestrider. För historisk forskning på många områden är latin oumbärligt, likaväl som man måste eller åtminstone bör kunna kinesiska för att skriva om Kinas historia. Men detta innebär inte att latin är nödvändigt för en tredjedel av våra studenter (av vilka kanske ett par tiondels procent blir klassiker) eller att det bör fordras för alla de universitetsämnen — huvudsakligen språk och vissa former av historia — där det nu krävs. Jag har aldrig, för att ta en huvudpunkt, hört någon allvarligt hålla på att man lär sig franska bäst genom att, som nu är vanligt, läsa latin åtta timmar i veckan under tre år och franska fem timmar i veckan under samma tid. Läste man i stället franska, låt oss säga sex timmar i veckan i fyra år, skulle de flesta kunna tala eller åtminstone läsa franska, vilket nu ej är fallet. Följden av den nuvarande ordningen är att flertalet latinstudenter glömmet det latin som de lärt sig och aldrig lär sig franska — som latinet skulle leda fram till. Hur egendomlig den svenska ordningen på denna punkt är illustreras genom att vi här måste läsa latin för att bli lärare i franska, medan en fransk "licencié" i franska inte behöver latin; vilken kan franska bäst, tror ni? I andra ämnen är det samma sak. Låt historiker, litteraturhistoriker osv lära sig latin om de behöver det för sina forskningar, men kräv inte att de skall kunna latin för att ta betyg i det historiska ämnet.

Över mycket av latinförsvaret

finns en anda av gemyttlig bedräglighet; det är nästan som när man värjer mera bastanta jultomar eller anakronismer — såsom monarkin och statskyrkan. Notoriskt är att vid universiteten studerande i de ämnen som kräver latin får tentera och får betyg innan den behövliga kompletteringen i latin ägt rum; denna uppfattas alltså i realiteten inte som en förutsättning för studiet av exempelvis historia, utan som en extrafordran vid sidan. En historieprofessor motiverade för några år sedan myndigt och högtidligt latinets nödvändighet för sitt ämne under hänvisning till den märkliga 1500-talskriften "Pro lege, rege et grege"; han visste inte att denna som oumbärlig betecknade skrift, trots den latinska titeln, var skriven på svenska, och han hade alltså inte själv läst den skrift utan vilken ordentlig kunskap om svensk idéhistoria sades vara omöjlig.

Det är roligt att kunna latin, det brukar vara den sista försvarspositionen. Det är sant, det är roligt att kunna allt möjligt, italienska och turkiska och glastillverkning och elektricitet. Latinets värde från nöjessynpunkt är till stor del ett snobbvärde; den onyttiga och litet hemlighetsfulla kunskapen blir ett slags klassmärke, och många som igenkännande nämner Livius eller Catullus synes anse att den glömda insikten om dessa herrar gör honom bildad trots total obekantskap med låt oss säga de senaste hundra årens litteratur. Som latinare hade jag i yngre och barnsligare år nöje av att citera dikter på latin och att tala om för mindre lyckligt lottade att konserv kommer av "conservare". (Kunskaper om klassisk politik och litteratur har jag fått nästan uteslutande efter skoltiden och genom läsning på levande språk.) Denna form av pretentiös halvbildning får vi begränsa ytterligare en smula, främst för att bättre lära känna vår egen samtid och dess språk.

Jag slutar med ett citat av Geijer, 124 år gammalt. Latinets värde var stort, skriver han, "så länge latin verkligen var lärdomens språk... Förhållandet är ej mer detsamma. Varje nations modersmål som av europeisk odling blivit delaktigt, Europas mest bildade språk i synnerhet, är redan vida tjänligare organ för lärdomen, vars innehåll numera långt ifrån rymmes inom antikens språkformer." Inte ens latinister kan påstå att Geijers ord är mindre tillämpliga nu än år 1838. Ni får kasta er över Geijer.

HERBERT TINGSTEN